

Саво Матов Мартиновић, МЕМОАРИ, ЖИВОТОПИС,
ПИСМА, ПЈЕСМЕ, приредио Душан Ј. Мартиновић, СИД,
Подгорица 1996, 416 страна

У серији мемоара и путописа које у посљедњих неколико година објављује подгорички издавач СИД, појавила се и књига која обједињује дјело Сава Матова Мартиновића. Наслов књиге је "Мемоари, животопис, писма, пјесме", а приређивач је др Душан Ј. Мартиновић.

Саво Матов Мартиновић (1806-1896) био је активни судионик више ратова и политичких догађаја, признати јунак и родољуб, али и творац великог броја пјесама и хроничар свога времена. Пустоловине Сава Мартиновића почеле су од раних његових дана, када је, као дјечак, побјегао од куће и радио најамно у Бару и Мркојевићима, да би се са 18 година прикључио једној хајдучкој дружини. О његовом хајдуковању свједочи и Марко Миљанов, који га у приповијести "Српски хајдуци" сврстава у истакнуте хајдучке харамбаше. По сопственом казивању због хајдучких акција у Боки, али и у самој Црној Гори, четири пута је осуђиван на смрт. У вријеме владике Рада, са којим је био у добрим односима, бавио се трговином и постао један од јачих црногорских трговаца. Сам владика Раде је три пута посредовао код которских власти због трговинских спорова Сава Матова Мартиновића. Но, пошто је задржао хајдучку славу и спремност он је сам лако успи-

јевао да наплати све своје дугове. Четрдесетих и педесетих година 19. вијека учествовао је у двадесетак црногорских бојева са Турцима. Посебно је значајна његова улога у црногорско-турском рату 1853. године, познатијем као прва Омер-пашина година. Заједно са великим војводом Мирком Петровићем, Новицом Церовићем и другим познатим црногорским ратницима, учествовао је и истакао се у борбама код манастира Острога, познатим у народу под именом "девет крвавих дана".

За учешће у ратовима Саво Матов Мартиновић добијао је званична признања од својих савременика, а посебно му је било драго то што га је Његош опјевао у пјесми "Кула Ђуришића", мотивисан Савовом јуначком улогом у једној бици у Црмници 1847. године. Сјећајући се ратова и мегдана, Саво је изјављивао: "Убио сам мојом пушком четири хришћанина, Турака сам убио Бога ми не знам колико".

За вријеме књаза Данила и унутрашњих сукоба у Црној Гори ставио се на страну опозиције и био приморан да бјежи у емиграцију 1857. године. По одласку из домовине живио је кратко у Котору, а затим у Задру и Загребу. Немајући никакве професије, без школе и заната, Саво Мартиновић је, далеко од домовине, прогањан носталги-

јом, почео састављати стихове у духу народне епике. Како није знао читати и писати, задивљује чињеница да је издиктирао разним писарима преко 16.000 стихова, које је доставио Вуку Караџићу а он их уврстио у своје збирке пјесама. По броју стихова он долази на прво мјесто од свих Вукових казивача народне епике. У Далмацији и Хрватској упознао се и дружио са Вуком Врчевићем, Јованом Сундечићем, Велимиром Гајем, Ђуром Дежелићем и другим познатим културним и јавним посленицима. Тамо је објавио своје три књиге, у Загребу 1866. и 1868. и у Дубровнику 1886. године.

Након што га је књаз Никола помиловао, Сава Мартиновић се вратио у Црну Гору крајем 1873. године. Као седамдесетогодишњак учествовао је у ослободилачким ратовима 1876-1878. године. Иако није војнички рехабилитован, Сава Матов је по повратку у Црну Гору доживио многа признања и друштвене почести. Године 1876. познати хрватски вајар Иван Рендић је на Цетињу израдио три бисте познатих црногорских личности: Новице Церовића, Марка Миљанова и Сава М. Мартиновића. Исте године, у знак пажње и захвалности за пјесму коју му

је посветио, руски престолонаследник Александар поклонио је Саву Матову један драгоцјени брилијантски прстен и диплому, која је обезбјеђивала одређене повластице. Сава Мартиновић је умро у Подгорици 1896. године.

Стваралаштвом Сава Мартиновића бавили су се истакнути научници: Љубомир Стојановић, Радосав Меденица, Илија Николић, Видо Латковић, Нико Мартиновић, Љубомир Зуковић. Уопштено је прихваћено да га је Вук Караџић, као и други савременици, јако цијенио и да је од Сава добио више стихова него заједно од три његова главна казивача (Филипа Вишњића, Милије Колашинца и Тешана Подруговића).

Приређивач је учинио напор и сабрао највећи дио досад мање познатог дијела стваралаштва Сава Мартиновића: животопис, мемоаре, двије необјављене пјесме, писма и др. Приређена је и потпуна библиографија објављених и необјављених дјела Сава Мартиновића. Све је пропраћено многобројним објашњењима и информацијама, па читалачка радозналост не може бити ускраћена за ништа што је значајно из живота Сава Матова Мартиновића, црногорског јунака, пустилова и пјесника.

Мр Саша Кнежевић